

שותפות לדבר עקירה

פתיחה

תוכנית החורבן והעקירה של ישובי גוש קטיף וצפון השומרון וגרוש התושבים היהודיים מאזורים אלה – הקרויה "תוכנית ההתנתקות" – היא **פשע שאסור לעשותו**. פשע זה מורכב מכמה וכמה איסורי-תורה – החל מביטול מצות ירושת ארץ-ישראל, איסור "לא תחנם", סיכון חייהם של היהודים היושבים בארץ הקודש, ועד לגזלת בתייהם ורכושם של המתיישבים ונתיצת בתי-כנסיות, ועוד. והדברים ידועים.

הדבר ברור, אם כן, **שאסור להיות שותף בביצוע תוכנית שכזו**, וכפי שכבר הרחבנו בגליון הקודם. בגליון זה נעסוק בשאלת **הסיוע** לביצוע תוכנית שכזו או **אי-מניעתה**; מה דינם של אלו שאינם אמורים להשתתף באופן ישיר בעשיית המעשים האסורים אלא רק לסייע ולהכשיר את יישום התוכנית הזו, שהרי, מטבע הדברים, לביצוע תוכנית חורבן שכזו נצרכים שותפים ומסייעים רבים.

חשיבות הדיון הזה הוא כחלק מן **המאבק לביטול תוכנית החורבן**. ככל שנבהיר את חומרת ההשתתפות בביצוע תוכנית שכזו, ואת החיוב להלחם כנגדה – כך נוכל לייצב עמדה ציבורית רחבה ותקיפה כנגד תוכנית החורבן. עמדה ציבורית כזו תבהיר לכולם שכל נסיון של הממשלה המבולבלת ועוזריה ליישם את גזירת החורבן והגרוש – יתקל בחומה אנושית בצורה של התנגדות אשר תנפץ את נסיונות החורבן לרסיסים, בעזרת ה' יתברך. בקיצור: תכליתו של הדיון הזה הוא בכדי להפוך אותו במהרה לדיון תיאורטי ובלתי-מעשי כלל.

דיון בארבע רמות

לצורך הדיון הנוכחי, נעסוק בראובן ושמעון. שמעון עומד להשתתף בפועל במעשה החורבן ואילו ראובן חברו בא ושואל מה עליו לעשות ביחס למעשיו של שמעון. כפי שנראה, הדיון הזה נחלק לארבע רמות:

א. מצד עצם **היחס בין ראובן לשמעון** – האיסור על ראובן לאפשר ולסייע את מעשה העבירה של שמעון, וחובתו של ראובן למנוע את שמעון מעבירה ולמחות על כך.

ב. כאשר שמעון אינו רק עושה איסור בעצמו אלא בא **לפגוע בלוי** (-תושב גוש קטיף, למשל), שאז חובתו של ראובן לעזור ללוי.

ג. כאשר האיסור ששמעון עושה קשור לחיוב **המוטל גם על ראובן עצמו** – כמצות ירושת הארץ – ונמצא שמעשיו של שמעון מבטלים את ראובן מלמלא את חובתו.

ד. כאשר מדובר בזמן **מלחמה**, שאז כל מעשה של שמעון וראובן נמדד לפי השפעתו על רוח העם. וכעת נדון בכל רמה בפני עצמה.

רמה א

איסור סיוע לעבירה וחובת מניעתה

איסור סיוע לדבר עבירה

כאשר שמעון רוצה לאכול חזיר – אסור גם לראובן לסייע בידו, כאשר ההלכה מבחינה בין שני סוגים של סיוע:

הסוג הראשון – מי שמושיט למעשה האיסור **סיוע הכרחי**, דהיינו שללא הסיוע לא יוכל האיסור להתקיים. למשל, כאשר אין לשמעון בשר חזיר מלבד הבשר שנותן לו ראובן. במקרה כזה, ראובן עובר על איסור-תורה של "לפני עיור לא תתן מכשול"¹. חשוב להדגיש כי גם כאשר יש מישהו אחר שיכול לתת בשר חזיר לשמעון, מכל מקום כיון שראובן הוא זה שנותן לו כעת את הבשר, הריהו עובר על איסור "לפני עיור" (כיון ששמעון נצרך בכל מקרה לסיוע מבחוץ)².

1. ויקרא יט, ד. "מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר... תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשול", פסחים כב, ב. ומבואר בגמרא שזה כאשר הנזיר לא היה יכול ליטול בעצמו את היין, "כגון דקאי בתרי עברי דנהרא" – שהנזיר נמצא בעברו השני של הנהר – עבודה זרה ו, ב. וכן הובא בפשטות ברוב הפוסקים. וראה רמב"ם הלכות רוצח פי"ב הט"ו.

2. וכן המושיט כוס יין לנזיר הנמצא מעבר לנהר כאשר נמצא כאן אדם אחר שהיה מוכן להושיט את הכוס, שמכל מקום אותו אחד שיושיט יעבור על "לפני עיור". משנה-למלך הלכות מלוה ולוה פ"ד ה"ב, פתחי-תשובה יו"ד סי' קס סק"א, וכן הסכמת רוב הפוסקים כמבואר בשדי-חמד מערכת הואו כלל כו אות ט.

הסוג השני – מי שמסייע למעשה האיסור ב**סיוע שאינו הכרחי**, דהיינו שגם ללא הסיוע יתקיים האיסור. למשל, כאשר יש לשמעון בשר חזיר והוא יכול להגיע אליו בכוחות עצמו, וראובן בא ומושיט לו את הבשר. במקרה כזה, ראובן אינו עובר על איסור דאורייתא של "לפני עיור", אך הוא עובר על איסור **דרבנן** של "מסייע לדבר עבירה"³.

חובת המניעה והמחאה

כל זה לגבי התועלת היוצאת מאי-הגשת הסיוע. אולם מלבד זה יש לבחון האם ראובן יכול למנוע את שמעון מלעשות את העבירה, לא רק בכך שלא יסייע בידו, אלא על ידי מעשה אקטיבי היכול למנוע את שמעון מעשיית האיסור. שכן לפי ההלכה, **אם האדם יכול למנוע את חברו מעשיית איסור, "לאפרושי מאיסורא" – הרי הוא מחוייב לעשות כך**, ש"כל אדם מצווה להפריש חברו מן האיסור"⁴.

החיוב לאפרושי מאיסורא הוא חיוב דאורייתא⁵ הנובע מן הציווי "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא"⁶ – "הרואה חברו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך... וכל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה – הוא נתפש בעוון אלו כיון שאפשר לו למחות בהם"⁷. חובת המניעה מאיסור נובעת גם מן היסוד ש"כל ישראל ערבים זה לזה"⁸, ועל כל אחד מישראל נכרתה ברית עם הקב"ה להיות ערב על כל שאר ישראל ולדאוג לקיום מצוותיהם⁹.

החיוב למנוע את חברו מעשיית איסור הוא הן על-ידי מעשה אקטיבי¹⁰ והן על-ידי דבור ושכנוע – מחאה ותוכחה. ומבואר בהלכה שגם אם האדם מסופק בדבר אם מחאתו תועיל, אין הוא נפטר מלמחות ולנסות להשפיע, אלא-אם-כן הדבר ברור לגמרי שמחאתו לא תועיל¹¹.

בנוסף לזה, מלבד חיוב המחאה מצד התועלת האפשרית של מניעת האיסור, קיים חיוב למחות על עשיית איסור המפורש בתורה מצד **חובת המחאה כשלעצמה**, גם כשאין בה כל תועלת של מניעה¹².

אם כן, כשראובן רואה את שמעון הולך לאכול חזיר – אם ביכולתו למונעו מכך, הוא מחוייב מן התורה לעשות זאת, וגם אם אין ביכולתו למונעו מכך עליו למחות בפניו על מעשיו.

סיכום

אם נדון על המציאות שלנו על-פי הכללים הללו, נוכל להגיע למסקנה הכללית הבאה:

אם ראובן הוא חייל שאינו עוסק בביצוע תוכנית החורבן עצמה, אלא רק בא לסייע לשמעון בביצועה – אם זהו **סיוע הכרחי**, כגון אספקת מים ומזון לכוחות, הרי ראובן עובר על איסור דאורייתא של "לפני עיור", גם כאשר יש אחרים במקומו היכולים להגיש את אותו סיוע.

ואם ראובן בא לסייע ב**סיוע שאינו הכרחי** כלל – הרי הוא עובר על איסור דרבנן של "מסייע לדבר עבירה".

אמנם, **בכל מקרה**, אם ראובן יכול לעשות מעשים היכולים למנוע את עשיית המעשים האסורים – הריהו מחוייב מן התורה לעשות זאת. וגם אם ידוע שאין בכוחו למנוע את המעשים האסורים – הרי עליו לצאת ידי חובת המחאה מצד עצמה.

3. תוס' שבת דף ג,א ד"ה בבא, שאר ראשונים שם, ומגן-אברהם ס"י שמוז סק"ד.
4. נתיבות-המשפט ס"י ג סק"א, וכ"כ קצות-החושן ב'משובב נתיבות' שם. וכן בדברי החפץ חיים בשער-הציון ס"י שמוז אות ח (וכן ראה בטורי אבן חגיגה יג,א). והוכיחו כן מדברי הרמב"ם בהלכות כלאים פ"י הכ"ט שצריך לקרוע בגד כלאים מעל חברו [ולגבי הכאה לאפרושי מאיסורא – ראה שו"ע חו"מ תכא, יג, ובאור הגר"א שם, ובתומים תחילת ס"י ד].
5. שער-הציון הנ"ל, שו"ת כתב סופר יו"ד ס"י פג, ושדי-חמד הנ"ל אות ג. אך יש אחרונים שכתבו שזהו חיוב מדרבנן [הובאו דבריהם באנציקלופדיה תלמודית ערך 'אפרושי מאיסורא'].
6. ויקרא יט, יז.
7. רמב"ם הלכות דעות פ"ו ה"ז. ובספר המצוות מ"ע ר"ה כתב: "ואין אדם.. רשאי לומר אני לא אחטא ואם יחטא זולתי זה עניינו עם אלהיו. זה נגד התורה. אלא אנו מצווים שלא נעבור ולא נניח לזולתנו מאומתנו לעבור. ומי זומם לעבור חובה על כל אדם להוכיחו ולמנעו". וראה רמב"ן לדברים כז, כו.
8. סנהדרין כז, ב.
9. סוטה לז, ב. וראה שם שלפי אחת הדעות נכרתה ברית עם כל אחד גם להיות ערב על ערבותו של חברו.
10. כמובא לעיל בהערה 4.
11. מגן-אברהם ס"י תרח סק"א, ושאר פוסקים שם. וראה בספר החינוך מצוה רלט: "יש להתיישב לכל בעל נפש ולהשגיח הרבה בענינים אלה [דהיינו שלא לפטור עצמו בקלות מן התוכחה], ולחשוב ולראות אם יהיה תועלת בדבריו אל החוטא שיוכיחו, ויבטח בשם כי הוא יעזרנו... ואם ישוב החוטא מחטאו יהיה לו בזה שכר גדול. ומי שבידו להשיבו ולמחות בו ולא מיחה, הוא נתפש על חטאו".
12. הגהת הרמ"א בשו"ע או"ח ס"י תרח, א. וראה במשנה ברורה ובאור-הלכה שם. החיוב להוכיח גם כשידוע שהחוטא לא יפרוש, מבואר בשו"ע הרב שם סעיף ה: "לפי שכל ישראל ערבים זה בזה וע"י שמוחה בידו הוא מוציא את עצמו מהערבות".

רמה ב

הצלת הצד השלישי הנפגע

עד כאן התייחסנו לחובתו של ראובן ביחס למעשיו של שמעון, כמו במקרה של שמעון הרוצה לאכול חזיר. אולם הדיון על ביצוע תוכנית החורבן ח"ו אינו יכול להעצר בנקודה זו, שהרי מדובר כאן במעשים הפוגעים באופן ישיר ביהודים אחרים – בגזלת בתיהם ורכושם של אלפי יהודים, ואף בפגיעה אפשרית בגופם.

עלינו לדון, אם כן, בחובתו של ראובן כאשר שמעון רוצה לפגוע בלוי. במקרה כזה, מלבד איסור הסיוע לדבר עבירה, ומלבד חובת המניעה והתוכחה – בהם עסקנו עד כאן – קיים חיוב נוסף על ראובן להתערב בנעשה ולמנוע פגיעה בלוי ובממונו. ראובן מחוייב מן התורה להציל את ממונו של לוי העומד תחת סכנה, כפי שנלמד ממצות השבת אבידה: "הרואה מים שוטפין ובאין להשחית בנין חבירו או להשחית שדהו חייב לגזור בפניהם ולמנעם שנאמר לכל אבדת אחיך"¹³, והיכול להציל ואינו מציל עובר על האיסור "לא תוכל להתעלם". ועוד הסמיכו חז"ל חיוב הצלת ממון חבירו לציווי "לא תעמוד על דם רעך"¹⁴, וכן הזהירו לדאוג לממון חברינו "יהי ממון חברך חביב עליך כשלך"¹⁵, כמדתו של משה רבינו שקם להושיע את בנות יתרו מן הגוזלים אותן.¹⁶

בהקשר זה ראוי להזכיר את זכותו היסודית של לוי להגן על עצמו מפני שמעון הבא לפגוע בממונו [ועקרונית, לצורך זה זכותו גם להשתמש בכח כנגד שמעון]¹⁷. אם כן, כאשר ראובן מצטרף להגנה על לוי מפני שמעון, הרי גם הוא פועל מכח זכויותיו אלו של לוי.

ודאי וודאי שדברים אלו נכונים כאשר שמעון בא לפגוע בגופו של לוי, שאז זכותו של לוי להגן על עצמו, וכן מצוה על ראובן להתערב ולהציל את לוי [ועקרונית, אם יש צורך בדבר, גם לפגוע בשמעון בכדי למונעו]¹⁸.

סיכום

נמצינו למדים שאם שמעון יבוא לפגוע בגופו או בממונו של לוי המתגורר בגוש קטיף, הרי ראובן חבוי מחוייב להתערב – לא רק בכדי למנוע את שמעון מעשיית איסור, אלא גם מצד חובתו כלפי לוי שמצוה להחלץ לעזרתו ולהצילו מיד עושקו.

אם כן, בכל תפקיד שנמצא ראובן – עליו להשתדל למנוע את המעשים הללו שרוצה שמעון לעשות ללוי, ובודאי שאסור לו לסייע לשמעון בכל דרך שהיא.

רמה ג

מצוות הנוגעות לכלל הציבור

עד כאן התייחסנו לחובותיו של ראובן ביחס לשמעון הרוצה לעשות עבירה (רמה א), וביחס לשמעון הבא לפגוע בלוי (רמה ב). אולם הדיון על תוכנית החורבן אינו מסתיים בכך, שהרי כל התוכנית הזו היא חטא ופשע גם ביחס למצוות המוטלות על הציבור כולו!

עניין זה בא לידי ביטוי במיוחד לגבי מצוות ירושת ארץ-ישראל ואיסור "לא תחנם": החרבת ישובים יהודים ומסירת מקומם לידי נכרים – זהו איסור תורה ברור, שהרי אנו מצווים על ירושת הארץ, "וירשתם אותה וישבתם בה" – שנצטוונו לרשת את ארץ ישראל, ליישב אותה ולהתיישב בה ולהחזיק אותה תחת שלטוננו המדיני¹⁹ – וכן אסור לנו למסור קרקע מארץ ישראל בידי נכרים מכח איסור-תורה של "ולא תחנם" – לא תתן להם חניה בקרקע"²⁰.

קיומה של מצוות-עשה זו מוטל על כל ישראל, וכל מי שיש בידו את הכח מחוייב לעשות את מה שביכולתו לירוש את ארץ ישראל וישובה. ואם, למשל, רוצה ראש-הממשלה לעקור ישובים יהודים ולמסור את

13. רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פ"א ה"כ.

14. ספר החינוך מצוה רלז.

15. אבות ב, יב.

16. והוא תנאי למינוי הדיינים, שיהיו "אנשי חיל" – "שיהיה להן לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו כענין שנאמר ויקם משה ויושיעני", רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ב ה"ז.

17. ראה שולחן ערוך חו"מ סי' ד.

18. שו"ע חו"מ סי' תכא, יג. ובסמ"ע שם סקכ"ה "דאפילו אחרים חייבים לחבול בהחובל כדי להציל חבריהם". וראה בסמ"ע שם סקכ"ח, ובט"ז שם.

19. הוספות הרמב"ן לשהמ"צ, מ"ע ד.

20. עבודה זרה כ, א. רמב"ם הלכות ע"ז פ"י, שו"ע יו"ד קנא, ז. ומבואר שם טעם נוסף לאיסור נתינת הקרקע – שלא להפקיע אותה מן המצוות התלויות בארץ.

קרקעותיהם לידי נכרים – הרי הוא בא **לכפות** על עם ישראל לבטל את המצוה של ירושת הארץ, ומכח מצוה זו עצמה **אנו מצווים להתנגד** למעשיו של רוח"מ ושליחיו, ולפעול למען המשך האחיזה היהודית בחלקים אלו של ארץ ישראל.

במילים אחרות: עד כאן התייחסנו לאלו שבאים להחריב ישוב יהודי כמי שבאים לעשות איסור פרטי, הנוגע להם עצמם, או כמי שבאים לפגוע באדם שלישי. אך כעת אנו עוסקים **בחיוב המוטל עלינו-כולנו** לשמור על המשך ישוב ארץ ישראל במקום הזה, ולהאבק כנגד אלו המנסים לבטל מאתנו את קיום המצוה הזו. על כן, עלינו להתחזק ולעשות כל שביכולתנו כדי לבטל את תוכניות החורבן – לא רק בכדי למנוע את המחריבים מעשיית איסור, ולא רק כדי להציל את ממונם של המתיישבים – אלא **כדי שאנו כולנו נקיים את מצות ירושת הארץ כראוי**.

ודאי וודאי שדברים אלו נכונים גם מצד **החיוב לשמור על חיי ישראל**. שהרי תוכנית החורבן כוללת בתוכה סכנה חמורה לבטחון היהודים היושבים בארץ הקודש ח"ו, וברור ש**כולנו מחוייבים לדאוג שדבר כזה לא יקרה**. אולם על כך נרחיב יותר בהמשך.

דברי הרב צבי יהודה

בהסתכלות רחבה כזו ראה את הדברים **רבינו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל**, אשר בכל פעם שעלו על הפרק תוכניות נסיגה למיניהן, חזר וקבע בבירור ובתוקף **כי על כל יהודי נאמן מוטלת החובה להשתתף בחיזוק האחיזה היהודית בארץ ישראל**, וממילא ברור שאסור בכל תוקף להיות שותף בתוכניות המבקשות לערער את האחיזה הזו ולמסור חלקים מן הארץ לגויים.

כך למשל כתב בכרוז "לא תגורו" (מתאריך י"ד באלול ה'תשכ"ז): "אין שום צד היתר לאיסור תורה זה של מסירת קרקעותינו לגויים ח"ו, לצמיתות ובהחלט. **ולפיכך החיוב על כל אדם מישראל, ועל כל גדול תורה בישראל, על כל איש צבא בישראל, למנוע ולעכב את זה בכל אומץ ועוז**, ומן השמיים יסייעונו". זוהי קביעה פשוטה שצריך "למנוע ולעכב" כל מיני תוכניות שכאלה – כחלק מעצם המאבק על הארץ.

הרצ"י חזר והדגיש כי אין כל תוקף להחלטות של מדינאים ופוליטיקאים למיניהם על "מסירת קרקעותינו לידי גויים", שהרי אין כל זכות וסמכות לאף אחד לוותר על הארץ הזו, שאנו מחוייבים לרשתה בפקודת הקב"ה, והשייכת לכל עם ישראל לדורותיו. על כן, התוכניות של הסגרת חלקי הארץ לידי הגויים – הן **נסיון לכפות עלינו** לעבור על מצות-עשה של ישוב וישיבת ארץ ישראל, וכנגד נסיון זה אנו מחוייבים לעמוד בכל תוקף ובמסירות נפש.

[במאמר מוסגר נציין כי הרצ"י לא אמר ש"כל איש צבא בישראל" צריך לסרב לפקודה של מסירת קרקעותינו לגויים, כיון שאמירה זו מודדת את המעשה בצורה פרטית וקטנה. הרצ"י דרש הרבה יותר מ"סרוב פקודה": "על כל איש צבא בישראל **למנוע ולעכב**" – דהיינו לפעול באופן אקטיבי ככל שביכולתנו בכדי לשבש ולסכל תוכניות שכאלה. זוהי חובתו של כל יהודי, וודאי של "איש צבא" המקדיש עצמו למען מצות ירושת ארץ ישראל²¹].

²¹ ואם היה הרצ"י נשאל באופן ספציפי האם איש צבא צריך למלא פקודה של חורבן הארץ – אין ספק מה היתה תשובתו.

סיכום

לפי ההסתכלות הזו, האיסור לסייע למעשי החורבן, בכל דרך שהיא, אינו רק בכדי שאנחנו לא נסייע בידי עוברי עבירה – אלא בכדי שאנחנו נקיים את החיוב המוטל עלינו. ממילא ברור שאין להסתפק בכך שלא מסייעים למעשים הללו, אלא יש "למנוע ולעכב" אותם, כלשון הרצ"י. האפשרויות למנוע ולעכב הן ודאי רבות ומגוונות, וכל אחד צריך לבחון את הדברים לפי יכולתו.

לפי זה, ניתן לדון גם במקרה בו ראובן נקרא להתגייס לשרות מילואים בגבול לבנון בכדי ששמעון, המשרת שם בדרך כלל, יוכל להתפנות ל"משימה" של החרבת ישובי גוש קטיף, ח"ו. במקרה זה, מלבד הדיון בשאלת הסיוע לדבר עבירה, הרי מצד מצות ירושת הארץ על ראובן לשקול היטב **היכן הוא תורם יותר להחזקת הארץ ביד ישראל**. הלא כל שרותו הצבאי של ראובן נועד לשמור על ארץ ישראל בידי עם ישראל. ודאי שהיה ראוי שראשי המדינה והצבא יפעלו רק לטובת העם ולחיזוק ירושת הארץ, ואז יפעל ראובן על-פי הוראותיהם, אך כעת, למרבה הצער, הוא נאלץ להפעיל את שיקול דעתו האישי אף בניגוד להנחיות הצבא, כיון שהצבא משמש גם ככלי של חורבן. כאשר מתנהל מאבק על האחיזה היהודית בגוש קטיף, יתכן שמקומו האמיתי של ראובן הוא במאבק בגוש קטיף – הן בכדי לעזור למתיישבים שם כנגד המהרסים והמחריבים, והן בכדי לשבש את התוכנית הצבאית של הזזת כוחות בכדי לאפשר את מעשה החורבן.

רמה ד

האיסור לפחד ולזרוע פחד בשעת מלחמה

בנוסף לכל האמור לעיל, יש לבחון את הדברים בהקשר למצב המלחמה בו אנו נמצאים.

בדורנו, נמצא עם ישראל כל העת במצב של **מלחמה** על ארץ ישראל ועל חיי היהודים היושבים בה. זוהי מלחמת מצוה מובהקת, הן מצד ההגנה על **חיי ישראל**, "עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם"²², והן מצד השמירה על **ארץ-ישראל** תחת ידינו, כמו מלחמת יהושע לכבוש הארץ שהיא מצוה וחובה²³.

מלחמה מיוחדת מתנהלת כנגד **ישובי הספר** ויושביהם (כישובי גוש קטיף) המהווים מטרה ראשונה לאויב. המעמד המיוחד של מקומות אלו מתבטא גם בהלכה, כפי שנפסק שגויים שצרו על עיירות ישראל הסמוכות לספר, גם אם באו "על עסקי ממון" בלבד, יש לצאת ולהלחם בהם אפילו בשבת²⁴, "ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא לצאת ולעזור לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד הגוים בשבת"²⁵, בכדי שלא ילכדו את העיר ואז "תהיה הארץ נוחה להכבש לפניהם"²⁶.

אל ירך לבבכם

והנה, בשעת מלחמה, ובמיוחד במלחמת מצוה, יש חיוב מיוחד להתחזק במלחמה כנגד האויב, ואיסור מיוחד שלא לפחד ושלא לגרום לפחד ולחולשה בישראל:

לפני היציאה למלחמה מחזק הכהן את העם ואומר: "אתם קרבים היום למלחמה על איביכם **אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם**"²⁷. לדעת הרמב"ם, אין אלו רק דברי הבטחה, אלא גם איסור מן התורה שלא לפחד במלחמה: "ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה... וישים נפשו בכפו **ולא יירא ולא יפחד... וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם... ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו**, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה **כמי ששפך דמי הכל**, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, והרי מפורש בקבלה: ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם"²⁸. האזהרה שלא לפחד היא הן על החייל בשדה הקרב, והן על העם כולו, וגם קודם המלחמה עצמה: "לא תערץ מפניהם"²⁹.

22. רמב"ם הלכות מלכים פ"ה ה"א. וכן מתענים ומתריעים "על הצרת שונאי ישראל לישראל, כיצד גוים שבאו לערוך מלחמה עם ישראל או ליטול מהם מס או ליקח מידם ארץ" וכו', רמב"ם הלכות תעניות פ"ב ה"ג.

23. סוטה מד, ב. השגות הרמב"ן לספר המצוות. מצוות עשה הנוספות ד.

24. עירובין מה, א. שולחן ערוך או"ח שכט, ו.

25. רמב"ם הלכות שבת פ"ב הכ"ג.

26. רש"י בעירובין שם.

27. דברים כ, ג. וראה משך חכמה שם.

28. הלכות מלכים פ"ה ה"ט"ו. ובספר המצוות ל"ת נח: "שהזהירונו מלירא מן הכופרים בעת המלחמה ושלא נברח מפניהם אבל חובה עלינו להתגבר ולעמוד ולהתחזק כנגד העם האחר". וכן בסמ"ג ל"ת רלה, ובחינוך מצוה תקכה. וראה השגת הרמב"ן בסהמ"צ והשגת הראב"ד (במניין המצוות הקצרות). ולדעת הרמב"ן האיסור הוא "שנמנע הירא ורך הלבב מבוא במלחמה, שהוא לא יוכל בטבעו לעמוד בקשרי המלחמה... וינוס. ויהיה תחילת מפלה לעם" (השגותיו לסהמ"צ, לאוין הנוספים י). וראה משך חכמה דברים כ, ג.

29. דברים ז, כא. הרמב"ם בספר המצוות מביא פסוק זה, וכן את הפסוק "לא תיראום" (דברים ג, כב), ומכאן שזו אזהרה לכלל הציבור ולא רק ללוחמים בשעת המלחמה. כדברי הגר"א שפירא שליט"א (קובץ שיחות "עת לכל חפץ" עמ' ז).

כפי שמדגיש הרמב"ם, המפחד במלחמה מהווה **סכנה ממשית** לכל העם, כדברי התורה על "הירא ורך הלבב": **"ולא ימס את לבב אחיו כלבבו"**³⁰. כיוצא בזה, בשעת המלחמה כל **בריחה** מן המערכה נחשבת כ**סיכון ממש**, ולכן "מעמידין מאחורי כל מערכה ומערכה שוטרים חזקים ועזים, וכשילין של ברזל בידיהם, הרוצה לחזור מן המלחמה הרשות בידן לחתוך את שוקו, שתחילת נפילה ניסה"³¹ – כלומר, המנוסה מן הקרב היא תחילת הנפילה לפני האויב, ואף כשזו מנוסה של אדם בודד. אותו אדם הנס מן המערכה מסכן בכך את הציבור כולו, ולכן יש למנוע זאת ממנו, ומותר לפגוע בו (ועקרונית אף להורגו)³². אם כן, התורה אומרת שבענייני מלחמה הדבר החשוב הוא לא רק המעשים בפועל, אלא גם, ובעיקר, **ההשפעה הפסיכולוגית והמורלית** על רוח הלחימה והבטחון בה'. לכן, מי שמתחיל לפחד ולגרום לדה-מורליזציה, "הרי זה כמי ששפך דמי הכל".

חיזוק ההתיישבות – מצוה. החלשתה – איסור.

כאמור לעיל, **האחיזה היהודית בארץ ישראל בכלל, ובישובי הספר בפרט, נתונה כיום בסערת מלחמה. כל מעשה הנוגע לאחיזה היהודית, יש לבחון האם הוא מסייע למלחמתנו או, חלילה, מחליש אותה. כל מעשה המחזק ומסייע למלחמתם של ישראל – הריהו מצוה וחובה. וכל מעשה המחליש את ישראל במלחמתם – הריהו איסור חמור וסכנה גדולה.**

במציאות הזו, **על כל אחד ואחת לשאול את עצמו שאלה אחת: האם אתה מחליש או מחזק. חובה עליך לחזק ואסור לך להחליש.**

למרבה הצער, אותם אנשים המנסים לכפות עלינו את "תוכנית ההתנתקות" הרי בכך הם מחלישים ביותר (מדעת או שלא מדעת) את עם ישראל במלחמת מצוה זו. "תוכנית ההתנתקות" היא בריחה ומנוסה כפשוטה מפני פחד האויב הנלחם בנו, ואף חמורה הרבה יותר ממנוסת חיילים בשדה הקרב. "תחילת נפילה ניסה" – המנוסה ממקומות אלו היא תחילת נפילה בידי האויבים, חלילה.

לעומת זאת, כל הנאבקים למען ישובי גוש קטיף וצפון השומרון, הרי הם מחזקים את עם ישראל במלחמת מצוה זו. בראש ובראשונה: תושבי הישובים עצמם, הממשיכים לחיות ולהתפתח במסירות-נפש תחת אש ההפגזות והפיגועים הבלתי-פוסקת. יחד איתם, כל השותפים בדאגה לבטחון הישובים, בצה"ל ובמערכת הבטחון. ויחד איתם, גם כל הנאבקים למען המשך קיום הישובים, ביסוסם וצמיחתם, בכל המישורים הנוגעים בדבר. כל אלו – שותפים לצד החיובי, שאינו ירא ונסוג במלחמה מול האויב.

על כן, כל הנמצא באחד המעגלים הקשורים לחוסנם והמשך עמידתם של מקומות אלו – צריך לבחון היטב את עצמו ואת מעשיו: **האם הוא מחזק או מחליש**, האם הוא תורם לצד המחזק או משתתף עם הצד המחליש – וממילא, האם הוא עושה מצוה רבה וגדולה, או חלילה שותף לעבירה חמורה וסכנה גדולה. הדברים הללו יכולים להיות נוגעים לאנשי צבא ומשטרה בכל הדרגות והזרועות, כמו גם לאנשים הנמצאים במערכות הפוליטיות, המשפטיות והאזרחיות השונות.

דברי הרבי מליובאוויטש

הגישה הזו מצאה ביטוי נרחב בדברי הרבי מליובאוויטש, כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שניאורסון זצ"ל. פעמים רבות, בהתייחסו למצב בארץ הקודש, הדגיש הרבי את האיסור לוותר על חלקים מן הארץ מפני שעצם הויתור לאויב הנלחם בנו הוא עצמו מהווה סכנה גדולה [זאת מלבד הנימוקים של איסור "לא תחנם" ומפני קדושת הארץ והכרת-הטוב למתנת ה']. זוהי **התפיסה הבטחונית** העומדת ביסוד ההלכה שצריך לצאת ולהלחם בגוים שצרו על עיירות ישראל, וזוהי גם התפיסה הבטחונית האמיתית של אנשי הצבא שאינם משוחדים ושאינם מערבבים שיקולים פוליטיים וכדו' עם שקולי הבטחון. ואילו מדיניות הויתורים נובעת כל כולה מחולשה פנימית ומעירוב שיקולים זרים.

הרבי הדגיש שראשי המדינה צריכים לפעול **בתקיפות** ורק עמידה כזו תתן את הבטחון האמיתי לעם ישראל. אך אם אינם פועלים בדרך זו, הרי "הכרח חמור הוא, שמי שמרגיש שהוא 'הירא ורך הלבב' - ילך וישוב לביתו ולא ירד את לבב אחיו כלבבו". מאחר ומדובר בזמן של כוונות למלחמה, אין זמן להשפיע עליו ולחנך אותו שיפסיק להיות "ירא ורך הלבב"; לא יודעים אם יצליחו בכך ולא עתה הוא הזמן לזה - עכשיו מצפים ממנו שילך וישוב לביתו וגו'" (שיחת ש"פ בחוקותי תשל"ח). על המדינאים החלשים "לצאת מהגלות הפנימי והעצמי אצל היצר הרע, שכתוצאה מזה מפחדים הם מהגויים... ואף על פי שקשה לתבוע מהם שיעמדו בתוקף המתאים ליגאון יעקב, הרי יכולים לתבוע מהם דבר קל יותר מזה, שלא יתערבו כלל

30. דברים כח. המושג של המסת-הלב מופיע בתורה רק עוד פעם אחת, בחטא המרגלים: "אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו" (דברים א, כח). ועל זה באה תשובת משה רבינו "ואמר אלכם לא תערצון ולא תיראון מהם", כדברי הכהן המשיח במלחמה).

31. רמב"ם שם ה"ד.

32. ראה שו"ת חתם-סופר או"ח סי' רח (ושם גם לגבי המתרשל בשמירה על השבוי ש"בודאי חייב מיתה בידי תכסיסי מלחמה"). העמק שאלה לנצ"ב, שאילתא קמב סק"ט. ובמשך חכמה הני"ל.

בענייני בטחון... היות שאין זמן לחנך את המדינאים שיעמדו בתוקף המתאים.. מבקשים מכל אחד מהם: תעשה טובה לעם ישראל ושב בביתך, 'ילך וישב לביתו' (התועדות ג' תמוז תשמ"ב).

ומשום שמסירת חלקי ארץ ישראל לידי האויב היא בגדר "פיקוח נפש" לכלל ישראל, לכן חזר הרבי והדגיש שאסור לשתוק בדבר זה וכל אחד מחוייב למחות: "גם אם אין מצייתים לו, לא זו בלבד שהוא זכאי לחוות דעה, אלא, אדרבה, אם הוא שותק הרי הוא נושא באחריות על כל הדברים הנעשים שם וידועים לו מבלי שייגיב עליהם... כן אמורים הדברים גם כאשר היהודי יודע שיתכן שלא ישמעו אליו... גם כאשר נעשו נסיונות להוכיח ולא הועילו, הרי פסוקה ההלכה: 'הוכח תוכיח את עמיתך – אפילו מאה פעמים'... מה לנו הוכחה גדולה יותר שעל פי התורה על היהודי לעשות את שלו מבלי להתחשב במידת התועלת שבכך?! מובן מזה גם, שבין אם דרכו של יהודי בכך ובין אם אין דרכו – הרי אם קיים חשש ששתיקתו תתפרש שלא כראוי, אין לו ברירה, ובין אם זו דרך נעם ובין אם לאו – חייב הוא לומר דברו, לפחות בקצרה"³³ (שיחת פורים תש"ל).

דוגמא לסיכום

נניח שראובן הוא קצין המשרת ברבנות הצבאית מקבל היום פקודה לתכנן עקירת בתי-כנסת בגוש קטיף ח"ו. במקרה זה, ראובן חייב לשאול את עצמו: האם אני משרת את רוח הלוחמים בזה, או, חלילה, פוגע ומחליש. והרי אין כל ספק שעצם הכנת התוכניות לעקירת בתי-כנסת מחלישה את השומרים על אחיזתנו בגוש-קטיף וממיסה את לבב העם במלחמה זו, ולכן ברור שאיסור גמור הוא לעשות זאת.

ראובן צריך לזכור את תפקידו של "הכהן משוח-מלחמה" המחזק את ידי העם בבטחון בה' לקראת המלחמה, וודאי שהרבנות הצבאית צריכה ללכת בעקבות הכהן ולחזק את ידי ישראל במלחמה מול האויב. וכיון שכעת, למרבה הצער והבלבול, רוצים שראובן יפעל באופן ההפוך לגמרי – לרפות את ידי העם ולהכניס בהם מורד-לב – עליו להתנגד בכל תוקף לנסיון זה, ואף למחות ולומר את דברו, שלא תתפרש שתיקתו שלא כראוי.

לאחר מכן, על ראובן לשאול את עצמו: מה ביכולתי לעשות בכדי "למנוע ולעכב" את תוכניות החורבן? – ועל זאת יש ודאי הרבה תשובות אפשריות.

ומה עלינו לעשות?

הבירור שנעשה כאן צריך להביא אותנו לידי מעשה.

כבר היום, חייב כל אחד ואחד מאתנו לשאול את עצמו: מה אני עושה בכדי למנוע ולעכב את תוכניות החורבן והגרורש?

תשובה אחת פשוטה כבר קיימת לפנינו בדברי מרן הגאון הרב אברהם שפירא שליט"א, אשר קרא לכל חייל לומר ולהודיע כבר כעת שהוא לא ישתתף בכל דרך ביישום "תוכנית ההתנתקות". ובלשון הגר"א שפירא: "החידוש הוא להודיע קודם. כדי שכל מי שרוצה לעשות זאת ידע שיהיו לו בעיות ואז לא יעשה את זה!"

על כן, נקום ונצטרף עכשיו לאלפים החותמים על "הצהרת חיילי המילואים", נקום ונשלח עכשיו את הגלויות האישיות לראשי הצבא. המעשים הללו מהווים חיזוק ישיר וממשי לאחיזה של עם ישראל בגוש קטיף ובצפון השומרון, ונותנים מכה אנושה ב"כשילין של ברזל" לתוכנית ההתנתקות המנסה לברוח לפני האויב ולהמיס את לבב העם במלחמה.

אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו ...

כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם.

נכתב בידי הרב יצחק שפירא ויוסף פלאי

³³ וכיון שחיוב המחאה נובע מעניין של חיוב המוטל על הציבור כולו, ומכח "לא תעמוד על דם רעך" – ודאי שאין זה עניין לדברי חז"ל שאין בימינו מי שיודע להוכיח, ערכין טז, ב. ועוד יש להעיר שאע"פ שאין מי שיודע להוכיח כראוי, לא בטלה מצות תוכחה, המובאת להלכה בפוסקים, אלא שצריך להשתדל לעשותה כראוי, כרמב"ם הלכות דעות פ"ו ה"ז [ורק מצאנו באחרונים שכיון שהתוכחה אינה כראוי, לכן אין כיום את חומר השנאה לעוברי עבירה, כמו שהביא החפץ-חיים בסו"ס אהבת חסד, וכדברי הראי"ה קוק באגרות הראי"ה ח"א עמ' שה].